Василь Васильович ЛУЦИК,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка,
lukvas@inbox.ru,

Тетяна Василівна КОРДІЯКА,
аспірант Львівського національного університету
імені Івана Франка,
tanyakordiyaka@i.ua

УДК 343.133

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА, СПРЯМОВАНІ НА ВИЯВЛЕННЯ ПОРУШЕНЬ ЗАКОНУ В ХОДІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ, У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Проаналізовано повноваження прокурора, спрямовані на виявлення порушень закону в ході досудового розслідування у кримінальному процесі України та Польщі. Проведено класифікацію повноважень прокурора у кримінальному провадженні, охарактеризовано порядок їх реалізації. Виокремлено способи ознайомлення прокурора з матеріалами кримінального провадження. Досліджено дві форми безпосередньої участі прокурора в розслідуванні кримінальних правопорушень, зокрема: право брати участь у слідчих (розшукових) і процесуальних діях, які проводяться слідчим або оперативним підрозділом; право самостійно проводити будь-яку слідчу (за винятком негласних слідчих дій) або процесуальну дію у кримінальному провадженні. Зроблено висновок, що кримінально-процесуальний закон наділив прокурора достатньо широким колом повноважень з реагування на порушення закону органами досудового

© Луцик В. В., Кордіяка Т. В., 2016

Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204. www.unz.km.ua

розслідування. Кримінально-процесуальне законодавство України та Польщі містить низку схожих повноважень прокурора, однак варто зауважити, що КПК України зробив крок вперед порівняно із КПК Польщі, обмеживши деякі наглядові повноваження прокурора, водночас надавши прокурору ефективні важелі впливу на хід та результати досудового розслідування.

Ключові слова: прокурор, повноваження прокурора, затвердження прокурора, обвинувальний акт.

Реформування органів прокуратури, вдосконалення діяльності прокурора у кримінальному провадженні, запровадження європейських стандартів прокурорської служби потребує врахування зарубіжного досвіду реалізації прокурором своїх повноважень. Чинний КПК України запозичивши континентальну модель діяльності прокурора в кримінальному проваджені, водночас містить низку прогалин та суперечностей у правовому регулюванні. Вивчення досвіду польського законодавця дозволить виявити спільні проблеми у правому регулюванні повноважень прокурора та можливі шляхи їх вирішення.

Дослідженню повноважень прокурора в ході досудового розслідування присвятили свої праці такі науковці як В. С. Случевский, І. В. Глов'юк, О. М. Ларін, В. Ф. Крюков, П. М. Каркач, В. Т. Нор, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, В. С. Зеленецький, Л. М. Лобойко, В. М. Юрчишин та ін. Однак, в порівняльному аспекті повноваження прокурора після прийняття нового КПК України не досліджувалися, що викликає потребу у цьому дослідженні.

Метою статті є аналіз повноважень прокурора у кримінальному провадженні України та порівняння їх з повноваженнями прокурора в кримінальному процесі Польщі, виявлення проблем, які виникають у процесі реалізації прокурором своїх повноважень та можливих шляхів їх вирішення.

Відповідно до ч. 2 ст. 36 КПК України [1] прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Не повертаючись до дискусії про співвідношення нагляду та процесуального керівництва, в цьому дослідженні будемо виокремлювати дві самостійні функції прокурора у кримінальному провадженні України — процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та нагляд за досудовим розслідуванням.

На відміну від України, Закон Польщі «Про прокуратуру» та польське кримінально-процесуальне законодавство закріплюють ключову роль прокурора на стадії досудового розслідування кримінального провадження. Зокрема участь прокурора в досудовому розслідуванні можлива в двох формах:

1) прокурор самостійно здійснює досудове розслідування;

2) прокурор здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, яке проводиться іншим уповноваженим органом (ч. 1 арт. 3 Закону Польщі «Про прокуратуру») [2].

www.unz.km.ua Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204.

У свою чергу, досудове розслідування в Польщі може здійснюватись у двох формах: слідства або дізнання. За загальним правилом, прокурор здійснює самостійно досудове розслідування саме у формі слідства. У такому випадку він розпочинає слідство, приймає всі основні рішення (за винятком тих, що потребують погодження суду) і здійснює процесуальні дії самостійно, затверджує обвинувальний акт та направляє його до суду тощо. Така діяльність прокурора за своєю природою суттєво відрізняється від прокурорського нагляду за досудовим розслідування, яке здійснює інший орган. Здійснюючи розслідування самостійно, прокурор де факто виступає не процесуальним керівником, а слідчим. Його повноваження в такому випадку позбавлені керівного характеру, оскільки немає над ким здійснювати це керівництво.

Елементи процесуального керівництва можливі тільки в тому випадку, коли прокурор доручить поліції проведення слідства повністю або в частині, або ж проведення окремих процесуальних дій (§ 2 арт. 311 КПК Польщі). Таким чином поліція виконуватиме це доручення, а прокурор здійснюватиме нагляд за її діями. Рішення щодо того, в якій частині прокурор доручить проведення слідства поліції, залежить від обставин, які склались на певному етапі розслідування [3, с. 146].

Причиною такого рішення є те, що інколи особисте проведення слідства прокурором може бути ускладнене через необхідність вчинення дій, що вимагають використання спеціальних технічних засобів. Також не завжди є необхідним, щоб конкретні процесуальні дії виконував саме прокурор [4, с. 94]. Виконання поліцією процесуальних дій, відмінних від тих, виконання яких доручив прокурор, в цьому випадку можливе тільки тоді, коли виникне така потреба, і цього не можна було передбачити завчасно.

Доручаючи поліції проведення слідства, прокурор надає їй вказівки або встановлює термін для представлення плану слідства, якщо є така потреба. План слідства перевіряється прокурором, який у разі потреби вносить до нього зміни і доповнення або зазначає процесуальні дії, які виконає сам чи в яких хоче брати участь [5]. За наявності для того обґрунтованих підстав, прокурор може заявити, що допуск певних сторін до участі в слідчих діях повинен надаватись тільки з його згоди.

Український законодавець, надавши прокурору можливість особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії, водночас не визначив обсяг таких дій, тому прокурор може за потреби провести весь комплекс слідчих (розшукових) дій, хоча це не відповідає концепції процесуального керівництва, згідно якої, прокурор лише у виняткових випадках повинен проводити слідчі дії, тим самим не обмежуючи процесуальну самостійність слідчого.

Перейдемо до безпосереднього аналізу повноважень прокурора закріплених у кримінально-процесуальному законодавстві України та Польщі.

Більшість українських науковців схиляється до думки, що повноваження прокурора у кримінальному провадженні є владно-розпорядчими. Характер повноважень, які здійснюються прокурором у межах нагляду за досудовим розслідуванням в Польщі, можна визначити як контрольно-коригуючі [6, с. 147]. Тут прокурор виступає як керівник

Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204. www.unz.km.ua

досудового розслідування. У літературі зазначають, що нагляд прокурора за досудовим розслідування можна охарактеризувати як вплив на піднаглядні органи в такий спосіб, щоб вдалось досягнути передбачених у законі завдань досудового розслідування. Завданням прокурора є також усунення неправомірності в діяльності органів, які здійснюють досудове розслідування [6, с. 99]. Правомірність кримінального провадження слід розуміти як відповідність останнього нормативним приписам. Конкретні засоби забезпечення прокурором правомірності під час розслідування включають в себе обґрунтованість і своєчасність початку розслідування, обґрунтованість повідомлення про підозру, якість ходу і тактики розслідування, всебічність використання доказової бази [7, с. 729].

Прокурор може також здійснювати нагляд за діями, спрямованими на перевірку заяви про вчинення злочину, про яку йде мова в арт. 307 КПК Польщі. Оскільки в законі не передбачено обов'язку повідомлення прокурора про здійснення перевірочних дій, охоплення їх наглядом прокурора можливе тільки тоді, коли прокурор вимагатиме інформації стосовно них. Не передбачено також, якими критеріями повинен керуватись прокурор, беручи під свій нагляд дії, передбачені в арт. 307 КПК Польщі. Основним критерієм повинна бути важливість справи [8, с. 236].

За основу класифікації ми візьмемо прийняту в теорії прокурорського нагляду трьохчленну класифікацію повноважень прокурора:

1) повноваження, спрямовані на виявлення порушень закону;

2) повноваження, спрямовані на усунення порушень закону;

3) повноваження, спрямовані на попередження порушень закону.

Однак предметом дослідження цієї статті буде перша група повноважень.

Виявити порушення закону при розслідуванні кримінальних правопорушень прокурор може шляхом:

1. Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження.

Одним з ключових повноважень прокурора щодо процесуального керівництва, яке спрямоване на виявлення порушень закону, є його право на ознайомлення з матеріалами розслідування. У п. 2 ч. 2 ст. 36 КПК України зазначено, що прокурор уповноважений мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування. Прокурор як процесуальний керівник повинен володіти повним обсягом інформації щодо стану і ходу досудового розслідування. Недопустимим є приховування слідчим від прокурора важливих обставин справи. У науковій літературі виділяють три методи ознайомлення прокурора з матеріалами кримінального провадження: шляхом безпосередньої перевірки і вивчення матеріалів кримінального провадження, заслуховування доповіді особи, яка проводить розслідування, ознайомлення прокурора з наглядовим провадженням по справі [9, с. 142].

Щодо першого методу, то прокурор може вимагати від слідчого надання йому матеріалів кримінального провадження. При ознайомленні з такими матеріалами прокурор вивчає зібрану у справі доказову базу, зокрема показання свідків, потерпілого, підозрюваного, висновки експертів, відомості отримані в ході проведення обшуків, оглядів, інших

www.unz.km.ua Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204.

слідчих (розшукових) дій. При цьому прокурор також аналізує законність, обґрунтованість рішень слідчого по справі.

Ознайомлення з матеріалами кримінального провадження дозволяє прокуророві виявити наявні прогалини досудового розслідування, помилки слідчого, порушення закону. На основі висновків прокурора після ознайомлення з матеріалами кримінального провадження він може дати відповідні вказівки слідчому для усунення порушень, скерувати хід досудового розслідування, прийняти рішення про необхідність провести певну слідчу (розшукову) дію самостійно.

Другий метод, що полягає в заслуховуванні доповіді особи, яка проводить досудове розслідування, є доволі поширеним на практиці. Така дія не оформляється процесуальним документом, але має важливу роль у здійсненні процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Прокурор може задавати питання слідчому у кримінальному провадженні в цілому, окремих його епізодах. Слідчий також при необхідності повинен доповісти прокурору з приводу подальшої тактики досудового розслідування та подальших перспектив розслідування.

У літературі зазначається, що для підвищення ефективності процесуального керівництва необхідно закріпити в законі право прокурора заслуховувати доповіді слідчих, керівників органів досудового розслідування про хід розслідування кримінальних правопорушень. Це підвищить рівень поінформованості прокурора про результати розслідування кримінального правопорушення, сприятиме більш швидкому виявленню порушень закону, в тому числі й тих, що стосуються прав і свобод учасників процесу [10, с. 90]. На нашу думку, достатньо отримання таких доповідей від слідчого. Цей метод має перевагу з огляду на його оперативність, але прокуророві варто враховувати людський фактор, зокрема можливу недобросовісність слідчого.

І, нарешті, третім методом ознайомлення прокурора з матеріалами кримінального провадження на досудовому розслідуванні є ознайомлення з наглядовим провадженням. У наглядовому провадженні зосереджено копії основних процесуальних документів. Виділення цього методу ознайомлення є досить спірним у сучасних умовах, адже прокурор сам формує наглядове провадження, а не просто ознайомлюється з ним. Крім того, використання такого методу є більш доцільним у випадку, коли прокурор здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, а коли прокурор здійснює процесуальне керівництво, він зобов'язаний безпосередньо брати участь у досудовому розслідуванні, а отже, наглядове провадження відіграє лише допоміжну роль.

У кримінальному процесі Польщі дане повноваження закріплено у двох формах. Зокрема прокурор має право:

— ознайомлюватись з рішеннями особи, яка проводить розслідування;

— вимагати надання йому матеріалів розслідування (арт. 326 КПК Польщі).

Відсутність у поліції та інших органів, що проводять дізнання, обов'язку повідомляти прокурора про початок дізнання може призвести до того, що досудове розслідування у формі дізнання фактично вийде з-під нагляду прокурора [11, с. 92]. У зв'язку з цим, прокурор повинен

Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204. www.unz.km.ua

проявляти ініціативу для отримання інформації про діяльність органів, що проводять досудове розслідування, та активно здійснювати контроль за їх діяльністю.

2. Безпосередня участь у розслідуванні кримінальних правопорушень.

Насамперед варто виділяти і розмежовувати дві форми безпосередньої участі прокурора в розслідуванні кримінальних правопорушень:

1) право брати участь у слідчих (розшукових) діях і процесуальних діях, які проводяться слідчим або оперативним підрозділом;

2) право самостійно проводити будь-яку слідчу (за винятком негласних слідчих дій) або процесуальну дію у кримінальному провадженні.

Перша форма безпосередньої участі прокурора в розслідуванні кримінального правопорушення так чи інакше спрямована на попередження порушень закону, але такими в широкому контексті за своєю суттю є більшість повноважень прокурора, передбачених у ч. 2 ст. 36 КПК України. Більш правильно буде віднести право прокурора брати участь у слідчих (розшукових) діях і процесуальних діях, які проводяться слідчим, до повноважень, спрямованих на виявлення порушень закону. Прокурор у таких випадках має можливість безпосередньо сприймати докази та їх джерела, вчасно виявляти недоліки та порушення, допущені у досудовому розслідуванні, і вже, використовуючи інші свої повноваження, усувати їх.

На практиці прокурори доволі рідко беруть участь в слідчих (розшукових) діях, які проводяться слідчим. Це фактично швидше право прокурора, ніж його обов'язок. Обов'язкова участь прокурора у слідчих (розшукових) діях по тих чи інших категоріях кримінальних правопорушень може бути встановлена наказами і вказівками Генерального прокурора України. У всіх інших випадках рішення з цього питання закон залишає на розсуд прокурора, що сам визначає, по якому кримінальному провадженні, на якому етапі розслідування, у провадженні якої слідчої (розшукової) дії йому належить взяти участь і в якій саме формі [12, с. 17]. Станом на сьогодні передбачено обов'язкову особисту участь у виїзді на місце події лише керівників прокуратури, зокрема у випадку вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, терористичних актів, бандитизму, спричинення катастроф, аварій, вибухів, пожеж та інших подій, унаслідок яких заподіяно значну матеріальну шкоду або сталася загибель людей, умисних вбивств, вчинених при обтяжуючих обставинах і в умовах неочевидності, кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами та злочинними організаціями, службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, народними депутатами України, суддями, керівниками правоохоронних органів, і вчинених проти них, особливо тяжких кримінальних правопорушень, вчинених іноземцями і проти них, а також стосовно журналістів у разі перешкоджання їхній законній професійній діяльності, інших кримінальних правопорушень, які набули в суспільстві негативного резонансу [13].

У літературі зазначають, що прокурор не може ухилитись від участі в слідчих (розшукових) діях, якщо до нього надходять відомості про

www.unz.km.ua Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204.

необ'єктивність розслідування кримінального правопорушення від учасників процесу; якщо є сумніви щодо прийняття слідчим окремих процесуальних рішень; впевненість у тому, що слідчий не зможе провести цю слідчу (розшукову) дію кваліфіковано; при відмові підозрюваного від дачі показань; при надходженні письмового клопотання від підозрюваного, потерпілого або інших учасників з проханням про участь прокурора в конкретній слідчій (розшуковій) дії; при виконанні найважливіших слідчих (розшукових) дій [14, с. 320]. Вважаємо таке твердження обґрунтованим.

Розглянемо детальніше процес участі прокурора у слідчих (розшукових) діях, інших процесуальних діях, які проводить слідчий. У таких випадках участь прокурора ніяким чином не змінює встановленого порядку проведення слідчої (розшукової) дії. Як справедливо зазначають у літературі, тут сам слідчий виконує всі вимоги закону про порядок її проведення, здійснює необхідні процесуальні заходи. Прокурор же, підтримуючи процесуальну самостійність слідчого, лише забезпечує законність його діяльності [12, с. 16]. Участь прокурора не просто забезпечує законність діяльності слідчого, а й дозволяє виявити порушення, прогалини, неточності, допущені слідчим на попередніх етапах. До прикладу, прокурор бере участь в одночасному допиті двох осіб, який проводить слідчий. Це дозволить йому виявити можливі порушення, допущені слідчим при проведенні слідчим попередніх допитів.

Прокурору не потрібен дозвіл слідчого для того, щоб взяти участь у слідчій (розшуковій) дії. Перед початком слідчої (розшукової) дії слідчий повинен оголосити про участь прокурора, зробити відповідну відмітку в протоколі. Слідчий не може заборони прокурору задавати питання, подавати пропозиції чи зауваження. Усі питання прокурора та відповіді на них заносяться до протоколу, а протокол підписується як слідчим, так і прокурором [15, с. 153].

Важливо, що при реалізації свого повноваження на участь в слідчих (розшукових) діях, які проводяться слідчим, прокурор використовує елементи інших своїх повноважень: він дає слідчому вказівки, щоправда, в усній формі, виконує деякі елементи процесуальної дії самостійно.

Другою формою безпосередньої участі прокурора у розслідуванні кримінального правопорушення є право самостійно проводити будь-яку слідчу (розшукову) дію та процесуальні дії по кримінальному провадженні.

У цьому випадку прокурор сам приймає рішення про проведення конкретної слідчої (розшукової) дії, готує все необхідне для її проведення, сам проводить цю дію і забезпечує належне виконання обов'язків іншими її учасниками, фіксує результати слідчої (розшукової) дії у протоколі та посвідчує результати своїм підписом [15, с. 152].

Проведення прокурором особисто будь-якої слідчої (розшукової) дії не перетворює його у слідчого. Прокурор завжди залишається прокурором, процесуальним керівником, незалежно від того, які свої повноваження на досудовому розслідуванні він використовує. Більше того, варто відзначити, що проведення прокурором окремих слідчих (розшукових) дій особисто не просто не вимагає прийняття до свого провадження матеріалів розслідування, прокурор не наділений таким правом.

Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204. www.unz.km.ua

Щодо приводів для реалізації прокурором права особисто проводити слідчі (розшукові) дії, то з цього питання існує кілька думок в літературі, які є майже аналогічними. Вважають, що прокурори використовують це право при одночасному виконанні декількох слідчих (розшукових) дій; при наявності сумнівів у правильності раніше проведеної слідчим слідчої (розшукової) дії, з метою з'ясування важливих обставин. Інколи прокурори самостійно проводять слідчі (розшукові) дії, від результатів яких залежить встановлення істини по матеріалах досудового розслідування [16, с. 244]. Інші автори зазначають, що прокурор використовує це право з метою надання допомоги малодосвідченому слідчому; в разі незгоди із запропонованою слідчим тактикою проведення процесуальної дії; при перевірці іншої версії; при необхідності проведення повторного, детального допиту, огляду місця події [17, с. 112].

На нашу думку, залежно від того, що стає приводом до особистого проведення прокурором слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій, ми можемо визначити, на що спрямоване таке повноваження. Це повноваження може бути спрямоване на виявлення порушень закону, прогалин, недоліків досудового розслідування, наприклад, коли в прокурора є сумніви в правильності раніше проведеної слідчим процесуальної дії. Також прокурор може проводити слідчі (розшукові) дії, інші процесуальні дії з метою усунення порушень закону. В таких випадках це повноваження є найефективнішим засобом усунення недоліків, порушень, допущених слідчим.

Немає необхідності прокуророві брати участь в усіх слідчих (розшукових) діях слідчого. *По-перше,* це нівелює діяльність слідчого, *по-друге,* процесуальне керівництво досудовим розслідування таким чином перетворюватиметься в саме розслідування. Прокурор повинен брати участь у слідчих (розшукових) діях слідчого в тих випадках, коли він не може забезпечити іншими засобами вирішення завдань розслідування.

Брати організаційну участь у провадженні досудового розслідування прокуророві треба в тих випадках, коли він не може забезпечити іншими засобами вирішення завдань розслідування. При цьому прокурор не повинен підміняти слідчого, перетворювати процесуальне керування розслідуванням на саме розслідування. Не є надмірно категоричними рекомендації, що пропонують прокуророві максимально використовувати свою участь у розслідуванні кримінальних справ, зробити це в наглядовій діяльності регулярним, завжди активно попереджати можливі порушення законодавства в ході проведення досудового розслідування і дізнання.

Відповідно до п. 3 § 3 арт. 326 КПК Польщі прокурор може брати участь у процесуальних діях, що проводяться особами, які здійснюють розслідування, самостійно проводити такі дії або ж приймати справу до свого провадження. Така безпосередня участь прокурора в розслідування дозволяє виявити наявні порушення закону і вжити необхідних заходів для їх усунення.

Ключова відмінність у кримінальному-процесуальному законодавстві України і Польщі полягає у тому, що прокурор за польським законодавством може приймати справу до свого провадження та проводити розслідування самостійно в повному обсязі, в Україні зі зміною концепції прокурорського нагляду за досудовим розслідуванням прокурор

www.unz.km.ua Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204.

позбавлений можливості самостійно розслідувати кримінальні правопорушення. Як зазначає В. М. Юрчишин, подібне обмеження може негативно позначитися на якості прокурорського нагляду за додержанням законності у досудовому розслідуванні [18, с. 112]. Однак з такою думкою не можна погодитись повною мірою, оскільки, якщо прокурор за допомогою владно-розпорядчих повноважень належно здійснює процесуальне керівництво, тим самим буде забезпечено ефективне розслідування кримінальних правопорушень та виконання прокуратурою покладених на неї функцій.

3. Розгляд скарг на дії (бездіяльність) і рішення слідчого.

Відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, уповноважений скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих. Аналогічне повноваження закріплене у ч. 6 ст. 36 КПК України, згідно з якого Генеральний прокурор України, керівник регіональної прокуратури, керівник місцевої прокуратури, їх перші заступники та заступники при здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування мають право скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих і прокурорів нижчого рівня у межах строків досудового розслідування.

Виходячи із розуміння функції процесуального керівництва, вважаємо, що прокурору можуть бути оскаржені будь-які рішення слідчого, навіть якщо вони можуть бути предметом оскарження слідчому судді. Надання прокурору права скасувати будь-яке процесуальне рішення слідчого забезпечує швидке та ефективне поновлення прав учасників кримінального провадження.

За результатами розгляду поданої скарги прокурор має процесуальні повноваження скасувати незаконну постанову слідчого, зобов'язати слідчого вчинити певні процесуальні дії чи дати вказівки припинити незаконні дії. Прокурор вищого рівня має право скасувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих і підпорядкованих прокурорів у межах строків досудового розслідування. Відповідно до ч. 2 ст. 308 КПК України прокурор вищого рівня в разі наявності підстав для задоволення скарги зобов'язаний надати відповідному прокурору обов'язкові для виконання вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень [19, с. 113].

У кримінальному провадженні Польщі до прокурора оскаржуються лише постанови про початок та припинення дізнання (арт. 325 КПК Польщі).

4. Затвердження або відмова у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Як зазначають у літературі, законодавець детально регламентує діяльність прокурора з обвинувальним актом, так як, по-перше, від рішення прокурора залежить перехід провадження по справі від органу досудового розслідування до органу, єдина функція якого — розгляд і вирішення справи по суті, тобто до суду. По-друге, об'єктом прокурорсько-наглядової діяльності на цьому етапі є якість всього досудового

Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204. www.unz.km.ua

розслідування і його висновки, сформульовані в обвинувальному акті. По-третє, особливе значення має доказування обвинувальної тези як результату досудового розслідування [20, с. 107].

М. Н. Маршунов зазначає, що затвердження прокурором обвинувального акта, тобто фактично згода з ним, є процесуальним рішенням прокурора, яке відображає думку прокурора про законність направлення справи в суд при наявності необхідної доказової бази і дотримання правил кримінального судочинства [21, с. 85–86].

Доцільно погодитися з твердженням, що затвердження прокурором обвинувального акта означає переконання прокурора, що справу розслідувано відповідно до закону і що він твердо переконаний у винуватості обвинуваченого і необхідності представлення його перед судом [22, с. 69].

На нашу думку, прокурор затверджує підсумкові акти слідчого в тому випадку, коли вони відповідають вимогам закону щодо їх форми і змісту, а також обставинам вчиненого злочину чи проступку. **Саме тому таке повноваження прокурора спрямоване на виявлення порушень закону, адже ретельна перевірка і вивчення обвинувального акта дозволяють виявити вже наявні порушення чи то при проведенні самого досудового розслідування, чи то при складанні підсумкового акта.**

Вимоги до обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру встановлені КПК України. Прокурор перевіряє обґрунтованість і доведеність обставин, наведених у таких актах. При цьому, на нашу думку, прокурор повинен детально зіставити наявні дані в матеріалах кримінального провадження й обставини, зазначені в обвинувальному акті, перевірити, чи слідчий з об'єктивних чи суб'єктивних причин не упустив важливих доказів, чи висновки, викладені в кінцевому акті досудового розслідування, не суперечать реальному стану речей.

Затвердження обвинувального акта — відповідальний момент для прокурора. Прийняття прокурором рішення про затвердження обвинувального акта і направлення кримінального провадження до суду означає солідаризацію прокурора з висновками органів досудового розслідування. Затверджуючи обвинувальний акт, прокурор бере на себе всю повноту відповідальності за правильність розслідування кримінального провадження [23, с. 236].

Отже, затвердження прокурора — це посвідчення прокурором підсумкових актів досудового розслідування, у якому він здійснював процесуальне керівництво. Затвердження прокурора — це вирішальна форма процесуального керівництва.

Виявивши при перевірці підсумкових актів досудового розслідування порушення закону, прокурор відмовляє у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Відмова прокурора в затвердженні обвинувального акта, вищезазначених клопотань свідчить про те, що прокурор не бачить достатніх підстав для направлення кримінального провадження в суд, не готовий на основі наявних матеріалів сформулювати таку процесуальну позицію, яка згодом перетвориться в державне обвинувачення.

www.unz.km.ua Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204.

Прокурор повинен відмовляти у затвердженні обвинувального акта у всіх випадках, коли залишились недослідженими або не повністю встановленими істотні обставини, і це виключає можливість розгляду справи судом. Прокурор не вправі затвердити обвинувальний акт і направити кримінальне провадження в суд, розраховуючи на усунення недоліків розслідування в судовому засіданні [24, с. 99].

У Польщі **затвердження обвинувального акта** також є важливим повноваженням прокурора. Протягом 14 днів від дати закінчення слідства або від отримання обвинувального акта, складеного поліцією в дізнанні, прокурор готує обвинувальний акт або затверджує обвинувальний акт, складений поліцією, і вносить його до суду. Затвердження обвинувального акта, складеного поліцією, дозволяє виявити вже наявні порушення чи то при проведенні самого досудового розслідування, чи то при складанні підсумкового акта, і, як наслідок, не допустити такий акт до суду. Однак КПК Польщі встановлює певний виняток з цього правила: затвердженню не підлягає обвинувальний акт, підготовлений у ході дізнання органом, діючим на підставі арт. 325d КПК Польщі. Йдеться про орган, який має право на внесення і підтримання обвинувачення перед судом у справах, що підлягають розгляду в спрощеному порядку.

Прокурор може також видати постанову про припинення, зупинення або про доповнення слідства чи дізнання. Постанова про припинення досудового розслідування є одним з актів, яким завершується досудове розслідування. Прокурор припиняє досудове розслідування за наявності для цього підстав. Це прокурорське повноваження є важливим у питанні усунення порушень закону, зокрема в тому випадку, коли прокурор отримує від органу дізнання обвинувальний акт для затвердження, але не затверджує його, а припиняє досудове розслідування. У такій ситуації рішення прокурора є проявом іншої оцінки доказового матеріалу, зібраного в ході досудового розслідування, ніж оцінка, надана органом, що проводив розслідування.

Постанова про зупинення досудового розслідування і постанова про його доповнення теж покликані усувати порушення закону. Зокрема прокурор може після отримання обвинувального акта від поліції зупинити провадження з огляду на те, що існують законні перешкоди для направлення обвинувального акта до суду.

Підводячи підсумок викладеному, можна стверджувати, що кримінально-процесуальний закон наділив прокурора достатньо широким колом повноважень з реагування на порушення закону органами досудового розслідування. Кримінально-процесуальне законодавство України та Польщі містить низку схожих повноважень прокурора, однак варто зауважити, що КПК України зробив крок вперед порівняно із КПК Польщі, обмеживши деякі наглядові повноваження прокурора, водночас надавши прокурору ефективні важелі впливу на хід та результати досудового розслідування.

Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204. www.unz.km.ua

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651–VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.
2. O prokuraturze : Ustawa z 20 czerwca 1985 r. [Źródło Elektroniczne] / Internetowy System Aktów Prawnych. — URL : http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19850310138.
3. *Stefański, R. A.* Obligatoryjne śledztwo prokuratorskie w świetle noweli do kpk z 2003 r. [Tekst] / R. A. Stefański // Prokuratura i Prawo. — 2003. — № 1. — S. 143–147.
4. *Witkowska, K.* Pozycja prokuratora w postępowaniu przygotowawczym [Tekst] / K. Witkowska // Prokuratura i Prawo. — 2013. — № 6. — S. 90–109.
5. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury : rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 września 2014 r. [Źródło Elektroniczne] / Internetowy System Aktyw Prawnych. — URL : http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20140001218.
6. *Prusak, F.* Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym [Tekst] / F. Prusak. — Warszawa : Wydawn. Prawnicze, 1984. — 271 s.
7. *Strzelec, P.* Uwagi o nadzorze prokuratorskim sprawowanym w trybie art. 326 kodeksu postępowania karnego [Tekst] / P. Strzelec // W kręgu teorii i praktyce prawa karnego : Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska. — Lublin, 2005. — 729 s.
8. *Hofmanski, P.* Kodeks postępowania karnego. Komentarz do artykułów 297–467 [Tekst] / K. Zgryzek, P. Hofmański, E. Sadzik. — Warszawa : C. H. Beck, 2011. — Tom II. — 1100 s.
9. *Марочкін, І. Є.* Прокурорський нагляд в Україні [Текст] : підруч. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / І. Є. Марочкін, П. М. Каркач, Ю. М. Грошевой та ін. ; за ред. І. Є. Марочкіна, П. М. Каркача. — Х. : Одіссей, 2006. — 240 с.
10. *Тушев, А. А.* Прокурор в уголовном процессе Российской Федерации [Текст] / А. А. Тушев. — СПб. : Юридический центр Пресс,2005. — 325 с.
11. *Grajewski, J.* Niektóre problemy nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym i zakresu wpływu sądu na przebieg procesu karnego, Skargowy model procesu karnego, Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi [Tekst] / J. Grajewski. — Warszawa, 2008. — 212 s.
12. *Крылов, И. Ф.* Розыск, дознание, следствие [Текст] / И. Ф. Крылов, А. И. Быстрыкин. — Л. : Изд–во ЛГУ, 1984. — 212 с.
13. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Генерального прокурора України від 19.12.2012 р. № 4–гн [Електронний ресурс] / Генеральна прокуратура України. — URL : http://www.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=151871.
14. *Юрчишин, В. М.* Функції безпосередньої участі прокурора у розслідуванні кримінальних справ за новим КПК України: бути чи не бути? [Електронний ресурс] / В. М. Юрчишин // Часопис Академії адвокатури України. — #15 (2'2012). — URL : http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/viewFile/349/370.
15. *Юрчишин, В. М.* Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці [Текст] / В. М. Юрчишин. — Чернівці : Видавничий дім «Родовід», 2013. — 308 с.

www.unz.km.ua Університетські наукові записки, 2016, № 57, с. 191-204.

16. *Крюков, В. Ф.* Прокурорский надзор [Текст] : учеб. [для вузов] / В. Ф. Крюков. — М. : Норма, 2006. — 757 с.
17. *Вигівська, Л.* Прокурорський нагляд за додержанням законів при розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів або прекурсорів [Текст] / Л. Вигівська // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2012. — № 3. — С. 109–114.
18. *Юрчишин, В. М.* Процесуальні функції прокурора у досудовій стадії кримінального провадження: поняття, призначення, система [Текст] : навч. посіб. / В. М. Юрчишин. — Чернівці : Технодрук, 2014. — 276 с.
19. *Ольховська, М. М.* Обрання стороною захисту порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора під час досудового розслідування кримінального провадження [Електронний ресурс] / М. М. Ольховська [Наукова конференція аспірантів, молодих вчених і практиків «Актуальні питання законодавчого й організаційного забезпечення здійснення правової допомоги в Україні», 27 березня 2015 р.] // Часопис Академії адвокатури України. — 2015. — Том 8. — № 1. — С. 112–114. — URL : http://e-pub.aau.edu.ua/index.php/chasopys/article/view/782/771.
20. *Кожевников, О. А.* Участие прокурора в досудебных стадиях уголовного судопроизводства [Текст] : монограф. / О. А. Кожевников ; Уральская государственная юридическая академия. — М. : Волтерс Клувер, 2011. — 208 с.
21. *Маршунов, М. Н.* Прокурорско-надзорное право. Проблемы правового регулирования [Текст] / М. Н. Маршунов. — СПб. : Изд–во СПб. ун–та, 1991. — 128 с.
22. *Бакаев, Д. М.* Надзор прокурора района за расследованием уголовных дел [Текст] / Д. М. Бакаев. — М. : Юрид. лит–ра, 1979. — 110 с.
23. *Луцик, В. В.* Правовий статус та повноваження прокурора за новим КПК України [Текст] / В. В. Луцик // Митна справа. — 2013. — № 1 (85). — Ч. 2. — Кн. 1. — С. 231–238.
24. *Азаров, В. А.* Акты прокурорского реагирования в российском уголовном судопроизводстве [Текст] : монограф. / В. А. Азаров, А. А. Терехин. — М. : Юрлитинформ, 2014. — 200 с.

Рекомендовано до друку кафедрою кримінального процесу та криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 9 від 5 лютого 2016 року)

Надійшла до редакції 01.03.2016

Луцик В. В., Кордияка Т. В. Полномочия прокурора, направленные на выявление нарушений закона в ходе досудебного расследования, в уголовном процессе Украины и Польши

Проанализированы полномочия прокурора, направленных на выявление нарушений закона в ходе досудебного расследования в уголовном процессе Украины и Польши. Проведена классификация полномочий прокурора в уголовном производстве, охарактеризованы порядок их реализации. Выделены способы ознакомления прокурора с материалами уголовного производства. Исследованы две формы непосредственного участия прокурора в расследовании уголовных правонарушений, в частности: право участвовать в следственных (розыскных) действиях и процессуальных действиях, которые проводятся следователем или оперативным подразделением; право самостоятельно проводить любое следственное (за исключением негласных следственных действий) или процессуальное действие в уголовном производстве. Сделан вывод, что уголовно-процессуальный закон наделил прокурора достаточно широким кругом полномочий по реагированию на нарушения закона органами предварительного расследования. Уголовно-процессуальное законодательство Украины и Польши содержит ряд похожих полномочий прокурора, однако стоит заметить, что УПК Украины сделал шаг вперед по сравнению с УПК Польши, ограничив некоторые надзорные полномочия прокурора, одновременно предоставив прокурору эффективные рычаги влияния на ход и результаты предварительного расследования.

Ключевые слова: *прокурор, полномочия прокурора, утверждение прокурора, обвинительный акт.*

Lutsyk, V. V.; Kordiiaka, T. V. Powers of the Prosecutor directed to Determination of Law Violations during the Pre-Trial Investigation in the Criminal Procedure of Ukraine and Poland

This article analyzes the powers of the prosecutor directed to determination of the law violations during pre-trial investigation in the criminal procedure of Ukraine and Poland. The classification of the powers of the prosecutor in criminal proceedings is made, the procedure of their implementation is described. Methods of the prosecutor's acquaintance with the records of the criminal proceedings are defined. Two forms of the prosecutor direct participation in the investigation of criminal offenses are studied, including: the right to participate in investigation (search) actions and procedural actions, which are conducted by the investigator or operational units; the right to conduct any investigation (except undercover investigation) or procedural action in criminal proceedings. It is concluded that the Criminal Procedural Code provides wide range of prosecutor's powers to respond to violations of the law by the pre-trial investigation bodies. Criminal procedural legislation of Ukraine and Poland fixes a number of similar powers of a prosecutor, but it is worth noting that the CPC of Ukraine took a step forward compared to the CPC of Poland, limiting certain supervisory powers of the prosecutor, at the same time providing prosecutor with effective leverage on the progress and results of pre-trial investigation.

Keywords: *prosecutor, powers of the prosecutor, the approval of the prosecutor, the indictment.*